

Andrzej Pietruszczak

Skrypt do wykładu z logiki*

1. Funkcje języka (mowy)

W nauce o języku przyjmuje się, że spełnia on — a ściślej, jego wypowiedzi — następujące cztery funkcje¹:

1. informacyjno-opisową,
2. ekspresywną,
3. perswazyjno-sugestywną (impresywną),
4. performatywną.

Krótko opiszemy te cztery funkcje.

Ad 1. Oczywiście, chodzi tu o to, że język służy do opisu różnych zjawisk. Mówiąc zupełnie lapidarnie: język służy do przekazywania informacji o świecie, ludziach itp. Wypowiedzi w tej funkcji możemy rozpatrywać w kategoriach: prawdy – fałszu, tj. zgodności bądź niezgodności faktów z tym co wypowiedzi opisują. Pojęciami *informacji*, *prawdy* i *fałszu* zajmiemy się dokładniej dalej.

Ad 2. Pewne cechy wypowiedzi (np. dla mówionych: barwa głosu, jego siła, wysokość, sposób wymawiania itp.) świadczą o stanie fizjologicznym i psychicznym autora wypowiedzi. Również w formie pisanej za pomocą wypowiedzi przedstawiamy swoje stany emocjonalne (lecz nie w sposób opisowy). Możemy również wpływać na stany emocjonalne innych osób (patrz funkcja poezji, czy ogólniej literatury pięknej).

Ad 3. Przy użyciu tej funkcji język służy do wpływania na innych, aby coś zrobili albo zaniechali robienia czegoś.² Funkcję tę najbardziej wyraziście pełnią zdania rozkazujące, ale mogą to być również inne wyrażenia językowe.

Trzy pierwsze funkcje bardzo często się łączą w wypowiedziach. Tzn. jest podział funkcji wypowiedzi, a nie samych wypowiedzi. Przykładowo, różnego rodzaju eseje (historyczne, filozoficzne itp.) obok funkcji informacyjnej powinny spełniać dwie pozostałe. Mam nadzieję, że również mój wykład będzie wpływał na Państwa stany emocjonalne (i nie zaśnięcie na nim) oraz — w końcowym efekcie — na Wasz sposób myślenia.³

Ad 4. Odpowiednie stany rzeczy są ustanawiane przez wypowiedzi językowe. Inaczej: za pomocą wypowiedzi językowych tworzymy fakty pozajęzykowe. Przykłady: zawieranie umów, nadawanie imion, zawieranie związków małżeńskich, ogłaszanie wyroków sądowych, tworzenie definicji.

---

* © 2005, prawa autorskie do całości ma wyłącznie autor skryptu, Andrzej Pietruszczak.

¹ Stosowane są również inne podziały funkcji, albo te same funkcje inaczej się nazywa.

² Można zadać sobie pytanie: czym różni się perswazja od sugestii? Twierdzenie, że sugestia jest «delikatna» bądź «pozytywna», a perswazja nie, jest raczej błędne. Lepiej można przyjąć, że perswazja to sugestia połączona z nagrodą bądź karą.

³ Należy również pamiętać, że wykład kończy się egzaminem (nagroda bądź kara).

Chociaż w funkcji performatywnej używamy często zdań oznajmujących, nie znaczy to jednak, że orzekamy o rzeczywistości, tj. coś opisujemy. Zatem takich wypowiedzi nie można rozpatrywać w kategoriach: prawdy – fałszu. Mówiąc zupełnie lapidarnie, wypowiedzi w funkcji performatywnej zmieniają świat (wpływają na jego postać), a nie go opisują. Można dodać jedynie, że często «przy okazji» zdania takie informują o zmianie, która zaszła. W tej funkcji są to oczywiście zdania prawdziwe, jeśli w ogóle mamy do czynienia z funkcją performatywną.

Przykład 1.1. Gdy mówimy ‘Biorę Ciebie za żonę’, to wypowiedź nasza spełnia głównie funkcję performatywną, tj. nie opisujemy świata, lecz go zmieniamy. Od tej pory, przykładowo, zdanie ‘Jestem żonaty’ jest prawdziwe, a jego negacja jest fałszywa, wcześniej zaś było odwrotnie. Można powiedzieć, że «przy okazji» informujemy wybrankę o zmianie. W tej funkcji zdanie może być jedynie prawdziwe, gdyż gdyby nie zaszła zmiana, wyjściowe zdanie nie byłoby użyte w funkcji performatywnej.⁴ □

Zadanie 1.1. Przeprowadź analizę funkcji wypowiedzi sędziego, który głosi: ‘Skazuję Pana na osiem lat ciężkich robót’.

Przykład 1.2. Tak zwane definicje «postulujące» oraz «regulujące» pełnią role wypowiedzi w funkcji performatywnej. Pierwsze postulują znaczenia dla nowych słów (zwrotów). Twórca teorii zbiorów, Cantor, postulował znaczenie dla zwrotu ‘liczba kardynalna’. Oczywiście, nie możemy przetoczyć tu jego definicji, założmy zatem, że nie znamy jeszcze pojęcia *liczby parzystej*. Możemy wówczas przyjąć wypowiedź w funkcji performatywnej:⁵

Niech zwrot ‘liczba parzysta’ znaczy to samo, co zwrot ‘liczba podzielna przez 2’.

Na postawie tego postulatu mamy zdania prawdziwe: ‘4 jest parzyste’, ‘Nie wszystkie liczby naturalne są parzyste’ itp.

Definicje regulujące postulują nowe, ścisłe znaczenia dla starych zwrotów, które nie miały ścisłych znaczeń. Te nowe znaczenia winny jednak być bliskie starym. Przykładowo, w prawie przyjmujemy, że zwrot ‘człowiek dorosły’ ma znaczyć to samo, co ‘człowiek, który ukończył 18 lat’. Na logice poznamy definicje regulujące takich zwrotów jak: ‘wynikanie’, ‘równoważność’, ‘sprzeczność’, ‘poprawne rozumowanie’, ‘poprawne uzasadnienie’ itp. □

Logiki w ogóle nie interesuje ekspresywna i perswazyjno-sugestywna funkcja wypowiedzi. Interesuje ją głównie funkcja informacyjno-opisowa. W funkcji performatywnej zaś interesują ją jedynie definicje, które z reguły są przekształcane na tzw. zdania równościowe albo równoważności.⁶ Nie znaczy to jednak, że logika w ogóle nie bada wypowiedzi, w których — obok informacyjnej — występują także inne funkcje. Po prostu, te inne funkcje są pomijane.

⁴ Oczywiście, mówimy o zawieraniu związku małżeńskiego, a nie o zabawie w zawieranie związku. W trakcie zabawy zdanie ‘Biorę Ciebie za żonę’ nie pełni funkcji performatywnej.

⁵ W rzeczywistości mamy do czynienia z tzw. definicją sprawozdawczą. Są to w gruncie rzeczy przypomnienia definicji, które kiedyś zostały wprowadzone. Zatem, gdy mówimy, że zwrot ‘stryj’ znaczy to samo, co zwrot ‘brat ojca’, to mamy do czynienia z definicją sprawozdawczą.

⁶ Np. zdania ‘Stryj to brat ojca’ albo ‘Ktoś jest stryjem kogoś wtedy i tylko wtedy, gdy ten ktoś jest bratem ojca tego kogoś’, używając zaś zmiennych w miejsce zaimków osobowych: ‘x jest stryjem y-a wtedy i tylko wtedy, gdy x jest bratem ojca y-a’.